

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

қалуы мүмкін емес. Спорт-қарсыласпен белдесуге ғана тәрбиелемейді, сонымен бірге батылдыққа, өмір қызығына, көз жетпес кеңістікке, алға ұмтылушылық және дене қабілеттерін тәрбиелейді. Сырт пішіннің сұлулығына талпыну әсері жастарға тән қасиет, ол түсінікті де. Себебі жастарда таусылмас күш, қажымас кайсарлық жігер бар. Осы құбылыстар ескеріле келе, студенттердің денсаулығына қамқорлық жасауға біздің қоғамымыз мейлінше мүдделі.

Барлық студенттердің сабақ барысында, сабақтан тыс уақытта, спорт секцияларында дене тәрбиесін күн сайын ұйымдастырып қолайлы жағдайлар жасау қажет. Студенттерге дене тәрбиесін беру үшін спорт ұйымдары мен клубтардың, кәсіпорындар мен мекемелердің базасы кеңінен пайдалануы керек. Өмірге қажетті дағды, іскерлік табиғи қозғалыстың барысында қалыптасады. Табиғи қозғалыстың түрлері, жүгіру, қарғу, жүзу, лақтыру, шаңғы, коньки, велосипед тебу, акробатикамен, снарядта жатғығу, т.б. Жастардың денесі түрлі жаттығулар көмегімен ширап, дамиды. Сондықтан күш, жылдамдық, төзімділік, икемділік сияқты, адам қабілеттерін дамыту студенттердің қозғалтқыш тәжірибесін байытады, дене қозғалғысын үйлестіреді. Мысалы, жылдамдық ең қысқа мерзімде қимылды орындау қабілеті, ал ептілік адамның жаңа қимылды тез игеру және жағдайдың өзгеруіне байланысты нақты шешім қабылдай алу қабілеті.

Қортынды: жоғарыда аты аталған ойындар қазақ халқының ғасырлар бойы рухани байи түсуіне еңбек етіп келеді және болашақ ұрпақтарға да еңбек ете береді демекпіз. Ұлт-ойындары - ата-бабамыздан бізге жеткен өткен мен бүгінгіні байланыстыратын баға жетпес байлығымыз, асыл қазынамыз. Сондықтан оны жастарға үйрете отырып, күнделікті тұрмысқа пайдаланудың заманымызға сай ұрпақ тәрбиелеуге пайдасы орасан зор екендігіне күмән жоқ және қалыпты дамыту үшін ғылыми әдістемелік жүйелі негізделген жұмыстар жан-жақты дайындалуы керек.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасында дене шынықтыруды және спорты дамытудың 2001-2005 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.
2. Тәнекеев М.Т. Қазақтың ұлттық спорт түрлері. Алматы, 2001 ж.
3. Толыбаев Қ. Ұлттық ойындар. Алматы, 2016 ж.
4. Таникеев М. Педагогика народной игры. Улан-Батор : 2002, с.48-56.
5. Таникеев М. Игры в народной педагогике физического воспитания. 2003,
6. Құралбеков А. Халық педагогикасындағы қазақтың ұлттық ойындары. Оқу құралы.- Алматы, Каз МСТА, 2010.

ӘОЖ 796.2

ЕГЕМЕН ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ БАСКЕТБОЛ ДАМУ ТАРИХЫ

Хавдрасол Иманкаж

imanhaji@bk.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Әлеуметтік ғалымдар факультеті,
«Дене шынықтыру және спорт» 3курс студенті, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – К. Базарбаева

Мақсаты: Егемен Қазақстандағы баскетболдың дамуына талдау жасау

Міндеті:

1. Ғылыми әдебиеттерге талдау
2. Қазақстанның егемендік жылдарында баскетболдан жеткен жетістіктерінің динамикасына сараптама жасау

Баскетбол — Ептілікті қажет ететін қызу тартысты спорт ойын. Оған бес ойыншыдан тұратын екі команда қатысады. Баскетбол алаңының қарама-қарсы екі шетіне орнатылатын

қалқаны бар тағандарға сақина бекітіледі. Ойынның мақсаты- допты қарсыласының сақинасына түсіріп, ұпай жинау. Ойыншылар допты лақтыруға, пас жасауға, домалатуға немесе жерге жиі-жиі ұрып дриблингпен алып жүруіне болады. Доп өзіне тигеннен кейін ойыншы онымен тек екі қадам ғана аттай алады.

Жалпы Баскетболдың отаны Америка Құрама Штаттары болып есептеледі. Алғашқы ойын 1891 жылы Массачусетс штатының Спрингфилд қаласында құрылған Христиан жастар қауымдастығының оқу жаттығу орталығында ұйымдастырылған. Сол кезде Канададан қоныс тепкен жас мұғалім, доктор Дисеймс Нейсмит гимнастика түрін ары қарай жетілдіру мақсатында жаңа ойын түрін ойлап тауыпты деседі. Жалпы Егемен Қазақстанда Баскетболдың дамуын бірнеше кезеңдерге бөліп қарауға болады. Ал, еліміздің баскетбол ойынының даму тарихы ХХ ғасырдың 40 жылдардан бастау алады. Аталған жылдан бастап ерлер командасы құрылған болса, 1946 жылдан бастап әйелдер командасы құрылған. Сонымен қатар Қазақстан баскетбол командалары СССР чемпионаттарында тұрақты түрде қатысып отырған. Қазақстан баскетболының дамуына М. Жиенбаев, Ю. Бухвалов, И. Копилевич сияқты спортшылар үлкен үлес қосқан.

1991 Жылы Тәуелсіздік алғаннан кейін қазақстан өзінің спорттық бағдарламалары Мен Саясатын әзірлей бастады. Баскетбол Дамудың басым Спорт Түрлерінің бірі ретінде танылды және үкімет инфра құрылым Мен Оқу бағдарламаларына қомақты қаржы бөлді. Тәуелсіз қазақстанда баскетболды дамытудағы алғашқы ірі қадамдардың бірі 1992 Жылы Қазақстандық Баскетбол Федерациясын құру болды. Федерацияның алдына Осы Спорт Түрін елде насихаттау және дамыту міндеті қойылды және ол Тез Арада Ұлттық Лига Құруға және Халықаралық жарыстарды ұйымдастыруға кірісті. 1993 Жылы Қазақстанда Баскетболдан алғашқы ұлттық Чемпионат Өткізілді. Чемпионатқа еліміздің түкпір-түкпірінен алты Команда Қатысып, Оны Алматы Командасы жеңіп алды. Чемпионат Қазақстанда баскетболды дамытудағы маңызды кезең ретінде қарастырылды және бұл елдегі спорттың беделін арттыруға көмектесті.

Кейінгі жылдары қазақстанда баскетболдың танымалдығы өсе берді. Ұлттық құрама халықаралық жарыстарда өнер көрсете бастады және бірнеше қазақстандық ойыншылар шетелдік клубтардың назарын аударып бастады. 2001 Жылы баскетболдан Қазақстан құрамасы баскетболдан Азия Чемпионатында Алтын Медаль Жеңіп алды, Бұл Ел Үшін үлкен жетістік болды.

Бүгінгі таңда Баскетбол Қазақстандағы ең танымал спорт түрлерінің бірі болып бола алмасанда жайлап даму үстінде. Оған дәлел Ел Еуропа Мен Азияда кәсіби ойнауды жалғастырған бірнеше талантты ойыншыларды шығарды. Ұлттық құрама халықаралық жарыстарда өнер көрсетуді жалғастыруда, Ал Қазақстан Баскетбол Федерациясы спорттың Осы Түрін төменгі бағдарламалардан бастап элиталық жаттығулар орталықтарына дейінгі барлық деңгейлерде дамыту бойынша жұмыс істеуде. Федерация Бірнеше Ұлттық чемпионаттар ұйымдастырды, Соның ішінде Премьер-Лига, Оған елдің ең жақсы командалары қатысады. Премьер-Лига Қазақстанда баскетболдың дамуына елеулі үлес қосты, Өйткені ол жергілікті ойыншыларға жоғары деңгейдегі жарыстар Мен Атақ-Даңққа ие Болу Үшін Платформа Ұсынады. Қазақстан баскетболдан бірнеше халықаралық жарыстарды, Соның ішінде 1999 Жылы баскетболдан Азия Чемпионатын және 2013 Жылы Фиба Азия Кубогын өткізді. Бұл оқиғалар елдегі баскетболдың беделін арттыруға көмектесті және жергілікті ойыншыларға жоғары деңгейдегі бәсекелестермен бәсекелесуге мүмкіндік берді.

Бірнеше Қазақстандық ойыншыларда Халықаралық деңгейде өз атын шығарды. Мысалы, Атап өтетін болсақ «100 жаңа есім» жобасының жеңімпазы Рүстем Ерғали. Кейіпкеріміз баскетболдан Қазақстанның 13 дүркін чемпионы атанып, 15 жыл бойы ұлттық құрама капитаны болған. «Астана Тайгерс» командасында жүріп Рүстем Ерғали 2004 және 2010 жыл аралығында алты рет ел чемпионы атанса, «Астана» клубында тағы жеті рет Қазақстан чемпионы деген мәртебелі атаққа ие болды.

Жанеде Антон Пономарев Еуропа Мен Азияда Он Жылдан астам кәсіби өнер көрсетіп, Халықаралық жарыстарда қазақстанның атынан өнер көрсетті. Тағы бір ойыншы, Рустам Яргалиев, Еуропадағы бірнеше жоғары деңгейдегі командаларға қатысып, Қазақстан ұлттық құрамасының мүшесі болды.

Ұлттық Чемпионат Пен Бұқаралық бағдарламалардан басқа, Қазақстан өзінің әйелдер Баскетбол Бағдарламасын дамытуға күш салды. Елде халықаралық жарыстарға қатысатын ұлттық әйелдер құрамасы Бар, Ал 2009 Жылы қазақстандық әйелдер Баскетбол Лигасы құрылды.

Әйелдер Баскетбол Лигасы елдің түкпір-Түкпірінен командаларды біріктіреді және әйелдерге баскетболды жоғары деңгейде ойнауға мүмкіндік берді. Лига Сонымен қатар қазақстандағы әйелдер баскетболының беделін арттыруға көмектесті және жас қыздарға Осы Спорт Түріне үлгі болды.

Қазақстанның әйелдер Баскетбол Бағдарламасының көрнекті ойыншыларының бірі-Еуропа Мен Азияда кәсіби өнер көрсеткен және халықаралық жарыстарда Қазақстанның атынан қатысқан Оксана Рахматулина болды.

Қазақстанда баскетбол ең кенжелеп қалған спорт түрі. Спортшыларымыз 1972 жылғы Мюнхен Олимпиадасында КСРО құрама-сымен бірге атой салған әйгілі баскетбол спортының шебері, қазақтан шыққа тұңғыш Олимпиада чемпионы Әлжан Жармұхамедовтің жеңістігін қайталау былай тұрсын, әлем чемпионатына шыға алмай жүр. Қазіргі кездегі Қазақстанда Баскетбол даму деңгейі айтарлықтай жақсы емес оған дәлел қазіргі мектептерде баскетбол ойыны деген сабақ өте аз өткізіледі. Мен өзім практикада болған мектептерде Баскетбол ойыны деген сабақы сирек өткізіледі. Ал енді Біз және болашақ Дене шынықтыру мұғалім ретінде осы Баскетбол ойыны деген спорт түрін дамытуға қандай үлес қоса аламыз Біріншіден біз Баскетбол спортының адам ағзасына әсері және қандай қасиеттерін дамыта алатынын білуіміз керек.

Жалпы Баскетбол ойыны адам ағзасының қандай қасиеттерін дамытады:

Баскетбол – аэробты және анаэробты жаттығуларды біріктіретін физикалық күшті талап ететін спорт түрі. Ол адам ағзасына көптеген артықшылықтар бере алады, соның ішінде:

Жүрек-қан тамырларының денсаулығы: Баскетбол ойыншылардан үздіксіз қозғалып, алаңда жоғары және төмен жүгіруді талап етеді, бұл жүрек-қан тамырларының төзімділігін жақсартады және жүрек ауруының қаупін азайтады.

Күш пен Жылдамдық: секіру, жүгіру және бағытты өзгерту сияқты баскетболдың физикалық талаптары аяқтың, өзегінің және жоғарғы дененің бұлшықет күші мен күшін дамыта алады.

Үйлестіру және тепе-теңдік: баскетболда дриблинг, пас беру, ату және қорғаныс жақсы үйлестіруді және тепе-теңдікті қажет етеді, оны жаттығу және қайталау арқылы дамытуға болады.

Икемділік: Баскетбол жалпы икемділік пен қозғалыс ауқымын жақсарта алатын секіру, бұрылу және жетуді қоса алғанда кең ауқымды қозғалыстарды қамтиды.

Психикалық қаттылық: Баскетбол – жылдам шешім қабылдауды және ақыл-ойдың беріктігін талап ететін жылдам және бәсекеге қабілетті спорт түрі. Бұл назар аударуды, шоғырлануды және эмоционалды тұрақтылықты жақсартуға көмектеседі.

Жалпы, баскетбол - физикалық белсенділікті сақтаудың тамаша тәсілі және денсаулыққа көптеген артықшылықтар бере алады. Жарақаттың алдын алу үшін әрқашан дұрыс жылыну, сәйкес аяқ киім мен қорғаныс құралдарын кию және тиісті техниканы сақтау маңызды.

Екіншіден Баскетбол ойынын мектеп жүйесіне ортанғы сыныптарда міндетті түрде өткізу керек спорт ойыны ретінде енгізуіміз керек. Неге себебі 10-11 Жастағы баллардың дене бітімі даму кезінде ерекше әсер етіп қоймай дәлме дәл келетін ойын түрі болып табылады.

Үшіншіден белгілі бір Баскетбол органдарын ашу керек ол жерде жас ерекшелігіне қарай балларды дамыту. Баскетболға икемді қызығушылығы бар балларды болашақ Қазақстанның денгейін арттыратын спортшыларды дайндау және іріктеу жарстарын өткізіп әлемде өнер көрсете білу керек. Мұндай дәстүрді өңірлерде жалғастырып, ауылдарда балалар үйірмесін ашу керек. Таланттың көбі ауылдан шығады және сол талантты көре білу керек.

Қорытындылай келе, Тәуелсіз Қазақстанда Баскетболдың дамуы 20 Ғасырдың басында басталған және 1991 Жылы Ел Тәуелсіздік алғаннан кейін жеделдетілген біртіндеп Процесс Болғанын атап өтеміз. Қазақстандық Баскетбол Федерациясының құрылуы және ұлттық чемпионаттың құрылуы спорттың Осы Түрінің дамуындағы басты кезеңге айналды, Ал Бүгінде Баскетбол Қазақстанда танымал және өсіп келе жатқан Спорт Түрі болып табылады. Соңғы жылдары Қазақстандық Баскетбол Федерациясы жас таланттарды анықтауға және дамытуға көмектесетін бұқаралық бағдарламаларды әзірлеуге аса Назар аударды. Федерация Бірнеше жастар академияларын құрды және жас ойыншыларға бәсекеге түсуге және өздерінің жетілдіруге мүмкіндік беру үшін аймақтық жарыстар ұйымдастырды.

Қолданылған әдебиеттер

1. Джим Дрюэт. Баскетбол. Спорт для начинающих . Москва 2004 г
2. Нестеровский Д.И. Баскетбол. Теория и методика обучения 2007.
3. Владимир Гомельский. Библия баскетбола
4. <https://turkystan.kz/>
5. <https://nbf.kz/news/>
6. <https://egemen.kz/>
7. <http://ru.sport-wiki.org/>

ӘӘЖ: 070

СПОРТ ЖУРНАЛИСТИКАСЫНЫҢ МЕДИА-ТРЕНДТЕРІ

Ысқақ Жалғас Досжанұлы, Әмірханов Жәңгірхан
bibigul_106@mail.ru

Л.Н.Гумилеватындағы Еуразия Ұлттық Университетінің Журналистика және саясаттану факультетінің 2 курс студенттері, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі: А. Бидолда

Заман көшінен қалмай, спорт журналистикасы да Ғаламтор желісінде қарыштап дамып келеді. Бұл тіпті басқа саладан гөрі спорт әлеміне өте қолайлы және орайлы десек те болады. Өйткені спорт әлемінде жаңалық өте көп, өзгеріс жеткілікті. Әр түрлі деңгейдегі ойындар мен додалар, жарыстар мен сайыстар, кездесулер мен матчтар бір-біріне іркестірікес өтіп жатады. Соның бәрін кешкірмей, дер кезінде жариялап отыруға Интернет өте ыңғайлы болып отыр.

Спорттық журналистика соңғы жылдары цифрлық медианың дамуына және аудиторияның өзгеруіне байланысты айтарлықтай өзгерістерге ұшырады. Спорттық журналистикадағы кейбір жаңа тенденцияларға журналистер спортшылар мен команданың өнімділігі туралы тереңірек түсінік алу үшін Нәтижелер туралы егжей-тегжейлі деректерді пайдаланатын деректерге негізделген ақпараттарды айғақтайды. Сондай-ақ мультимедиялық мазмұн көлемінің өсуі байқалады: спорт журналистері аудиториямен жаңа және инновациялық тәсілдермен өзара әрекеттесу үшін әлеуметтік медианы, бейнероликтерді және подкасттарды пайдаланады. Жанкүйерлерге бағытталған іс-шараларды қамту, әртүрлілік пен инклюзия, спортшылардың мүмкіндіктерін кеңейту және спорттық іс-шараларды қамту-бұл спорттық журналистиканың болашағын қалыптастыратын маңызды бағыттар. Спорттық бұқаралық ақпарат құралдарының ландшафты дамып келе